

М.М. Козяр, д. пед. н., доц., А.Д. Кузик, к. ф.-м. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ТЕХНОЛОГІЯ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНОМАНІТНИХ ФОРМ ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ В ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На прикладі друкованих та електронних версій словників пожежно-рятувальних термінів розглянуто різноманітні аспекти технології застосування джерел довідкової інформації у навчальному процесі підготовки рятувальників та у їх професійній діяльності. Проаналізовано позитивні сторони та недоліки використання друкованих видань словників, їх електронних версій для персонального комп'ютера та для мобільного телефона

Освітній процес підготовки фахівців та їх подальша професійна діяльність пов'язані з пошуком та подальшим застосуванням різноманітної довідкової інформації. І часто від уміння фахівця швидко знайти необхідну інформацію залежить ефективність його діяльності. З метою систематизації та концентрації, полегшення пошуку інформації практично у кожній з галузей діяльності створюються різноманітні довідники та словники. На теперішній час поряд із традиційними друкованими виданнями дедалі ширше застосовуються електронні довідкові системи.

Метою статті є розгляд засад формування технології застосування різноманітних форм довідкових джерел у навчальному процесі та професійній діяльності, їх позитивних і негативних сторін на прикладі спеціалізованих словників пожежно-рятувальних термінів.

Вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах нефілологічного профілю включає не лише загальну мовну підготовку. Практичний курс містить різноманітні елементи, з якими може мати справу майбутній фахівець у своїй професійній діяльності. Серед них різноманітні тексти професійного спрямування, вправи, реферати іноземною мовою, розмовні теми тощо. У процесі вивчення іноземних мов важливим засобом навчання поряд з підручником є словник. За допомогою словника студент повинен знайти переклад та значення не лише загальноживаних слів, а і професійних термінів. На теперішній час видано багато словників, більшість з яких – загального призначення. Поряд з тим, розроблено й низку спеціалізованих. До них належать технічні, математичні, фізичні та інші, більш вузько спеціалізовані. Такими є, зокрема, пожежно-технічні словники-мінімуми [1-3], які використовуються при вивченні іноземних мов майбутніми фахівцями цивільного захисту та у їх професійній діяльності. Невеликі за об'ємом, ретельно підібрані, вони дають змогу курсантові та студентіві не лише знайти відповідний переклад слова, а й побачити типові приклади застосування у словосполученнях та реченнях. Словники можуть бути корисними, в першу чергу, на заняттях з іноземної мови. Вони необхідні також при роботі з іноземною науково-технічною літературою, документацією на спеціалізоване обладнання закордонного виробництва та у багатьох інших випадках. Словник потрібен і для спілкування з колегами під час міжнародних поїздок та прийомів іноземних делегацій, на міжнародних навчаннях тощо.

Але не завжди є можливість скористатися друкованим виданням словника. Наприклад, у читальні зали наукових бібліотек у більшості випадків не дозволяється вносити сторонню літературу. Незручно використовувати словник під час виконання професійних обов'язків. І, взагалі, необхідність наявності при собі словника у більшості випадків важко передбачити. Багатьма розробниками електронної техніки створено спеціалізовані електронні пристрої – словники та перекладачі. Однак висока вартість та вузька спеціалізація обмежують сферу застосування таких пристроїв. Існує низка програмних засобів – електронних словників, таких як *Lingvo* [4], *SlovoEd* [5] та інших, які призначені для використання на персональних

та портативних комп'ютерах. Вони зручніші у роботі порівняно з друкowanими через оперативність та швидкість пошуку, а також можливість одночасного використання з іншими програмами, такими як текстовий редактор, електронна пошта, веб-броузер тощо. Але персональний комп'ютер на завжди є поруч. А портативні комп'ютери через високу вартість не набули значного поширення. В той же час масового використання, особливо серед людей молодого віку, набули мобільні телефони, які фактично є міні-комп'ютерами, здатними виконувати розроблені для них програми. До таких програм належать, зокрема, мобільні електронні словники та довідники. Окрім локальних версій, набули поширення довідники на основі Інтернет-технологій. Тому з метою розширення сфери застосування довідкової інформації у освітньо-професійній діяльності пропонується створення та використання її різноманітних форм (Рис. 1). Кожна з таких форм має свої особливості та сферу застосування, що зумовлене багатьма факторами.

Проаналізуємо на прикладі пожежно-технічних словників технологію застосування кожної з версій довідкового джерела.

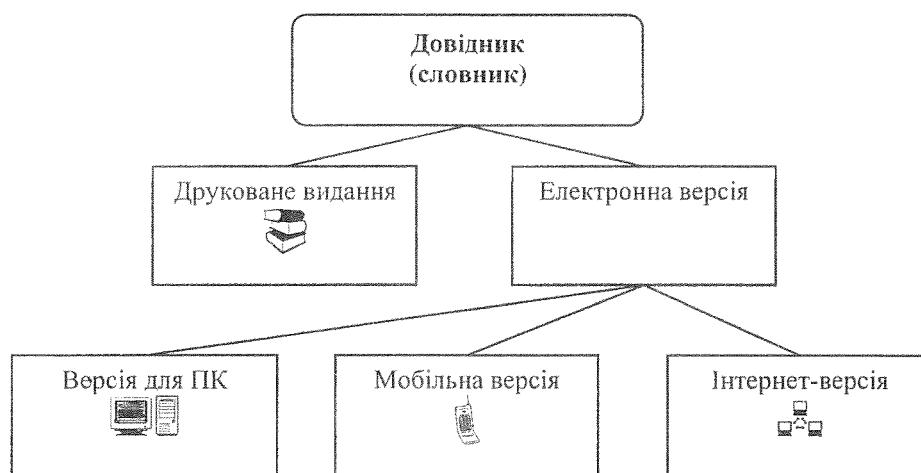

Рис. 1. Форми джерел довідкової інформації

Друкovanі видання, до яких належать словники [1-3], з найдавніших часів є основними джерелами інформації, у тому числі й довідкової. Використання словника чи довідника є зрозумілим та легким практично для кожної людини ще з шкільних років. Розташування інформації у довідковій літературі найчастіше здійснюється в алфавітному порядку або систематизується за певними ознаками. Недоліком друкovanого довідкового видання є те, що для внесення змін та доповнень необхідно здійснювати перевидання. Також паперовий носій має певні розміри та масу, що обмежує сферу його застосування. Пошук інформації займає певний час. Тому з розвитком інформаційних технологій поряд із традиційними друкovanими виданнями стали з'являтися і електронні.

Електронні інформаційно-довідкові системи відомі ще з часів створення перших комп'ютерів. Порівняно з паперовими, електронні довідники забезпечують швидший пошук інформації, дають можливість ефективно вносити зміни та доповнення, подавати інформацію у зручному для користувача вигляді. Основним недоліком електронного довідника є необхідність наявності комп'ютера. Цей недолік з кожним роком втрачає значимість, оскільки поряд з персональними комп'ютерами набувають поширення різноманітні портативні пристрої (ноутбуки, кишенькові комп'ютери та інші). Внаслідок конвергенції у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій сьогодні швидко удосконалюється такий поширений пристрій як мобільний телефон. Сьогодні деякі з моделей телефонів наближаються за багатьма параметрами до портативних комп'ютерів. І використання електронних довідкових програм, розроблених для мобільних телефонів, становить значний інтерес.

Інтернет-версія електронної довідкової системи має такі переваги, як великий обсяг інформації у довідковій базі та відсутність необхідності спеціалізованого програмного забезпечення. Але при цьому потрібен Інтернет-сервер для зберігання інформації та обробки запитів і, звичайно, підключення до всесвітньої мережі.

З урахуванням цього та з огляду на відносно незначні обсяги інформації, на основі згаданих вище друкованих версій пожежно-технічних словників створено їх електронні версії: для персонального комп'ютера та мобільна версія. Для кожної з версій електронного довідкового джерела наведемо короткий опис, вкажемо позитивні особливості та недоліки та надамо рекомендації для використання у навчанні та професійній діяльності.

Програма „Словник пожежно-рятувальних термінів” є електронною версією для персональних комп'ютерів, створеною на основі усіх трьох пожежно-технічних словників. Вона призначена для викладачів, курсантів та студентів навчальних закладів МНС України, рятувальників а також студентів і фахівців інших професій, які використовують пожежно-рятувальну термінологію у своїй діяльності. Електронний словник розроблено у середовищі Visual Basic. Разом з базами даних займає він 2,2 Мбайти дискового простору. Програма розрахована на комп'ютери з операційною системою Windows. Інтерфейс словника простий та зрозумілий (рис. 2).

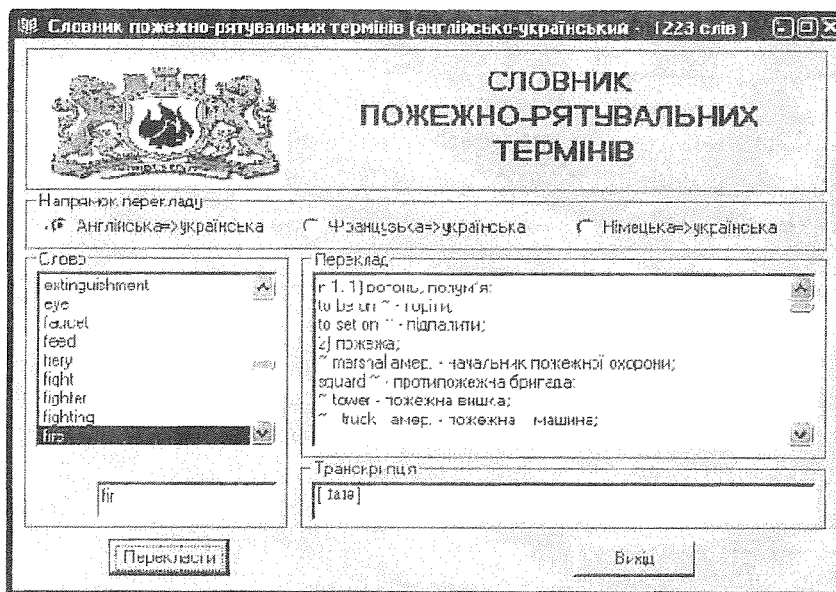

Рис. 2. Програма „Словник пожежно-рятувальних термінів”

Після запуску програми за замовчуванням підключається англійсько-український словник. Інші словники можна підключити у будь-який момент. Іноземні терміни розміщені в алфавітному порядку у вікні „Слово”. Для швидкого пошуку необхідного слова використовується поле під цим вікном. Під час введення перших літер у це поле курсор у вікні „Слово” автоматично виділяє перше зі слів, які мають такий початок. Якщо таких слів немає, виділення не відбувається. Після уточнення вибору за допомогою миші або клавіш керування курсором у вікні „Слово” та натискання клавіші „Перекласти” (або подвійного натискання лівої клавіші миші у вікні „Слово” над виділеним словом) у вікні „Переклад” з’являється переклад терміну. Англійський словник також подає транскрипцію термінів.

Застосування програми „Словник пожежно-рятувальних термінів” є доцільним у комп'ютерних класах, електронних читальних залах бібліотеки, під час роботи на переносних комп'ютерах та у домашніх умовах при наявності комп'ютера. При перекладі електронних текстів передбачено введення слова для пошуку шляхом копіювання перших

літер з тексту у поле для введення. Позитивним є те, що програма не вимагає інсталяції, що робить можливим її використання з флеш-накопичувачів та інших переносних носіїв інформації. Словники, які використовуються програмою, можна редагувати за допомогою програми Microsoft Access. Основним недоліком електронного словника для персонального комп'ютера є те, що ним не завжди можна скористатися. Зокрема, під час занять з іноземної мови, які проводяться за межами комп'ютерного класу, зовні приміщень, на навчаннях, під час виконання професійних обов'язків (за винятком можливості використання переносних комп'ютерів) курсант, студент, викладач чи фахівець не може працювати з таким електронним словником. Проте практично кожен сьогодні має мобільний телефон. На ньому можна використати мобільну версію словника.

Як уже зазначалося, сучасний мобільний телефон здатний виконувати низку програм. Такі програми, здебільшого, написані мобільною версією мови Java – J2ME [6] (так звані мідлети), Вони найчастіше застосовуються для дозвілля (Java-ігри). Проте дедалі частіше такі фактори як наявність при собі мобільного телефона, багатоплатформовість Java-програм та низка інших спонукають до створення різноманітних прикладних програм, які з успіхом можна застосовувати під час навчання та у професійній діяльності. Такими програмами дуже часто є різноманітні словники та довідники [7]. Враховуючи позитивні сторони, було створено програму для мобільних телефонів „Мобільний пожежно-рятувальний словник”.

Програма „Мобільний пожежно-рятувальний словник” розроблена мовою J2ME на основі коду [8] шляхом його удосконалення та українізації. Вона розрахована на тих же користувачів, що і версія для персонального комп'ютера. На відміну від стаціонарної, мобільна версія електронного словника є простішою за оформленням та складається з трьох незалежних програм-словників, розрахованих на використання лише однієї з мов. Це зумовлено обмеженнями параметрів більшості мобільних телефонів. З цієї причини існують й інші обмеження, про які йтиме мова нижче. Обсяг, який займає кожен зі словників, незначний (35-36 Кбайт). Використання програми „Мобільний пожежно-рятувальний словник” є простим та зрозумілим, навіть для початківця.

Після завантаження мобільного словника відкривається вікно для введення перших літер слова (рис. 3а). Ввівши літери, ми даємо команду здійснити пошук. Коли слово (слова) входить до словника, воно виводиться (виводиться список слів) (рис. 3б). У списку вибирається необхідне слово, для якого на наступному екрані висвітлюється переклад (рис. 3в). У випадку відсутності термінів, які розпочинаються на вказані літери, формується список із слів, які йдуть в алфавітному порядку після введеної послідовності літер.

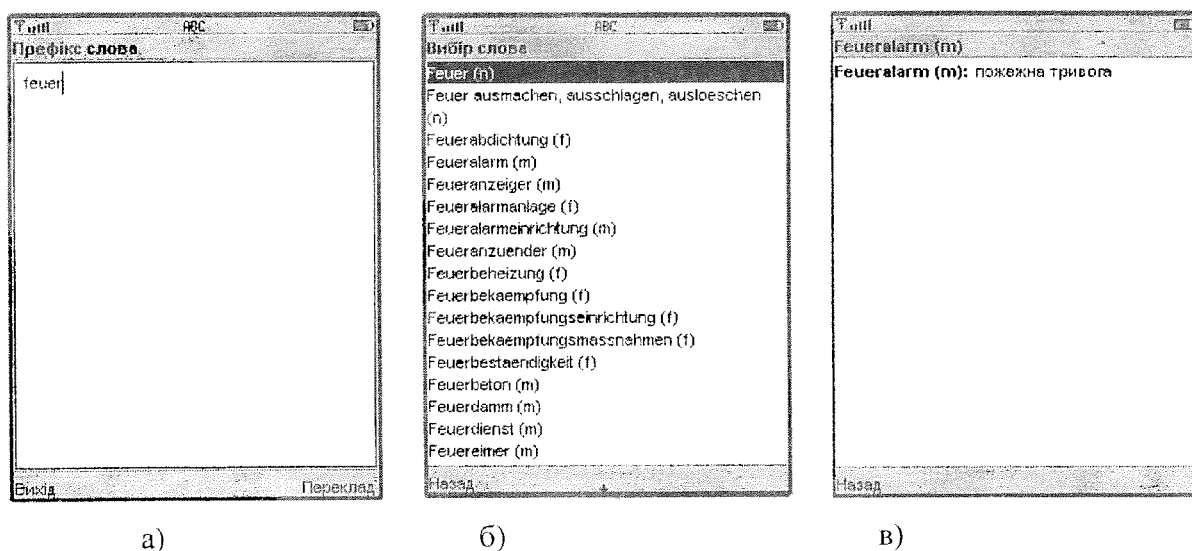

Рис. 3. Програма „Мобільний пожежно-рятувальний словник”

Перевагою мобільної форми електронного словника є те, що ним можна скористатися у випадках, коли відсутній персональний комп'ютер: під час занять у будь-якій аудиторії, на вулиці, у транспорті, у закордонній поїзді тощо. Це значно збільшує ефективність використання словника та сприяє кращому оволодінню іноземними термінами шляхом наявності можливості перевірити свої знання у будь-який момент. Позитивним є можливість завантажити необхідний словник чи його нову версію за допомогою мобільного Інтернету. Недоліком мобільного словника є дещо скорочений переклад та обмежена кількість прикладів застосування терміну (у порівнянні з версією для персонального комп'ютера чи друкованим виданням). Через обмеження параметрів мобільних телефонів щодо шрифтів довелося відмовитися від транскрипції в англійському словнику. Апаратні та програмні особливості зумовлюють обмеження щодо максимальної кількості слів у списку (32 слова), що дещо ускладнює пошук та вибір необхідного слова (під час пошуку необхідно уточнювати слово шляхом введення більшої кількості літер). Не передбачена можливість редагування словника шляхом доповнення термінів, окрім повторного перекомпілювання. Але переваги програми „Мобільний пожежно-рятувальний словник” у багатьох випадках роблять її привабливішою для використання, ніж версію для персонального комп'ютера чи друковане видання.

Інтернет-версія словника (довідника) працює за принципом пошукового сервера, за допомогою якого здійснюється пошук по базі даних словника. Така версія може використовуватися як у стаціонарних комп'ютерах, так і у мобільних телефонах, підключених до Інтернету. Позитивною стороною є можливість централізованого доповнення словника, використання широким колом користувачів, відсутність необхідності спеціалізованого програмного забезпечення та потреби локального зберігання бази даних словника, обсяги якої можуть бути значними. Недоліком, як уже зазначалося, є необхідність наявності підключення до Інтернету та більший час пошуку інформації. У зв'язку з невеликим обсягом бази даних Інтернет-версія словників пожежно-рятувальних термінів не створювалася.

Висновки.

1. Під час вивчення іноземних мов та у професійній діяльності фахівців рятувальних служб, пов'язаній з використанням іноземних мов, необхідним засобом є спеціалізований словник (довідник).

2. На практиці зручніше користуватися не друкованими довідковими виданнями, а їх електронними версіями.

3. Користувачам стаціонарних комп'ютерів зручніше застосовувати версію для персонального комп'ютера. У інших випадках доцільним буде використання мобільної версії електронного словника.

4. Інтернет-версію словника доцільно застосовувати при значних обсягах баз даних та потребі забезпечити велику кількість користувачів довідковою інформацією, однак вона вимагає наявності сервера та доступу до Інтернету.

Враховуючи це, використання словників та довідників за схемою „Друковане видання – версія для персонального комп'ютера – мобільна версія – Інтернет-версія” може успішно застосовуватися й в інших галузях освітньої та професійної діяльності з метою ефективного інформаційно-довідкового забезпечення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гульчеська М.Б., Вовчата Н.Я., Бугайська О.В. *Англійсько-український пожежно-технічний словник-мінімум*. – Львів: ЛПБ, 2005. – 181 с.

2. Сольський Р.П. *Німецько-український пожежно-технічний словник-мінімум*. – Львів: ЛПБ, 2005. – 59 с.